

HUOM! Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Lindberg, J., & Kostilainen, H. (2021). Ehdotus yhteiskunnallisten yritysten Suomen mallista. Teoksessa E. Salmi, & K. Savela-Vilmari (toim.). (2021). *Yhteiskunnallinen yrittäjyys Suomessa - Malli osatyökykyisten henkilöiden työllistämiseen* (s. 173–187). (Diak Työelämä 24). Diakonia-ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-387-2>

PLEASE NOTE: This is a self-archived version of the original article.

Please cite the original version:

Lindberg, J., & Kostilainen, H. (2021). Ehdotus yhteiskunnallisten yritysten Suomen mallista. In E. Salmi, & K. Savela-Vilmari (Ed.). (2021). *Yhteiskunnallinen yrittäjyys Suomessa - Malli osatyökykyisten henkilöiden työllistämiseen* (pp. 173–187). (Diak Työelämä 24). Diakonia-ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-387-2>

Jukka Lindberg ja Harri Kostilainen

EHDOTUS YHTEISKUNNALLISTEN YRITYSTEN SUOMEN MALLISTA

Inklusiivinen työllisyys yhteiskunnallisten yritysten toimintaympäristön kehittämisessä

Artikkelissa esitellään Ilona-hankkeessa kehitetty ehdotus työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten toimintamallista. Ehdotus vastaa hankkeen tavoitteeseen tuottaa rakenteellinen ratkaisu haasteellisessa työmarkkina-asetmassa olevien osatyökykyisten henkilöiden työllistämiseen. Artikkelin alussa kuvataan lyhyesti toimintamallin kehittämistä koskevan työn lähtökohdat ja tavoitteet sekä toimintaympäristö ja siinä hankkeen aikana tapahtuneet muutokset. Tämän jälkeen kuvataan toimintamallin rakenne ja keskeisiä sen osa-alueisiin löytyneitä eurooppalaisia käytäntöjä. Lopussa kuvataan jokaiseen osa-alueeseen liittyvät ehdotukset perusteluineen. Ehdotukset ovat linjassa Suomen hallituksen 29.4.2021 hyväksymän yhteiskunnallisten yritysten strategian (Yhteiskunnallisten yritysten työryhmä, 2021) kanssa ja niitä on mahdollista hyödyntää strategian jalkauttamista tukevan toimintasuunnitelman laatimisessa.

Toimintamallin lähtökohdat, tavoitteet ja muuttuva toimintaympäristö

Ilona-hankkeen tavoitteena oli mallintaa kustannustehokas, huolellisesti arvioitu, valtakunnallisesti käyttöön otettava, rakenteellinen ratkaisu haasteellisessa työmarkkina-asetmassa olevien osatyökykyisten henkilöiden työllistämiseen. Tavoite asetettiin hanketta suunniteltaessa keväällä 2018 tilanteessa, jossa osatyökykyisten työllistäminen oli hyvin esillä valtakunnallisesti erityisesti Osatyökykyisille tie työelämään (OTE) -kärkihankkeen kautta (Mattila-Wirola & Tiainen, 2019). Samalla oltiin kuitenkin ajamassa alas vuonna 2004 voimaan tullut sosiaalisia yrityksiä koskeva lainsäädäntö ilman näkemystä korvaavasta toimintamallista (HE 93/2018, luonnos). Tässä tilanteessa työllistämässä tukea tarjoavat toimijat – välityömarkkinat – olivat pitkälti sivussa työllisyyspolitiikan keskiöstä. Samalla

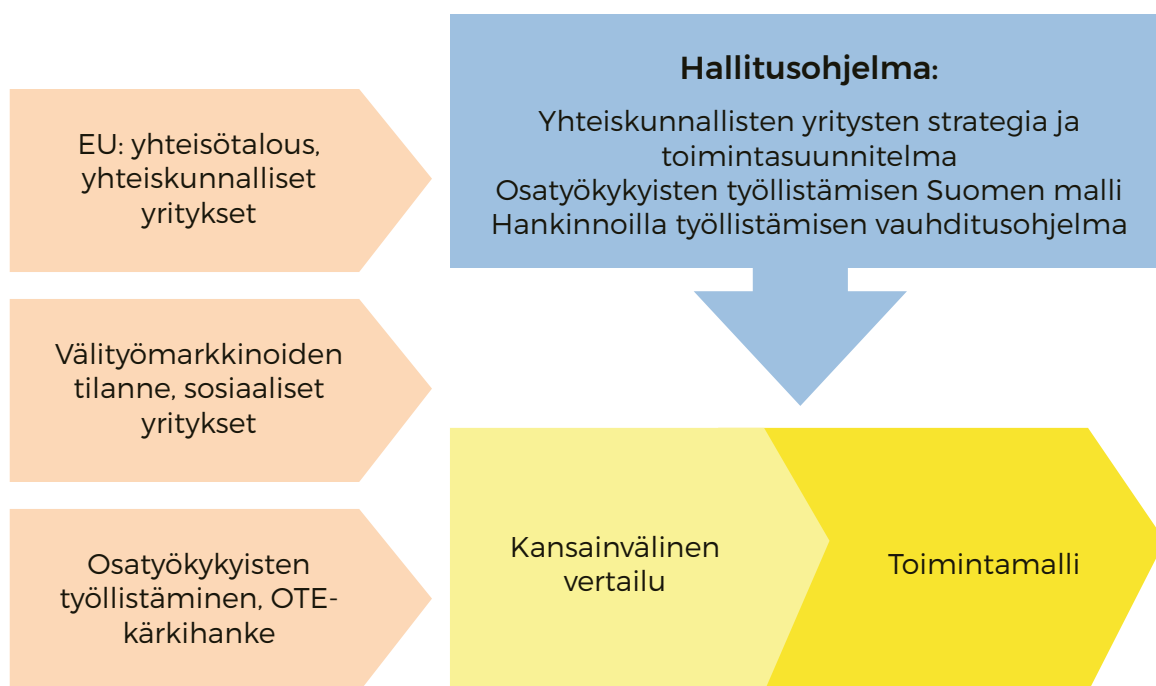
kuitenkin oli myös nähtävissä, että yhteisötalouden ja yhteiskunnallisten yritysten kehittämisen, ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväällä kehityksellä ja työelämäintegraatiota tukevalla toiminnalla oli vahva tuki Euroopan unionissa. Keskeisimpänä Euroopan komission *Social business initiative*, joka tähtäsi yhteiskunnallisten yritysten toimintaympäristöjen parantamiseen. Uudelle toimintamallille, joka voisi samanaikaisesti korvata sosiaalisia yrityksiä koskevan lainsäädännön, toimia välityömarkkinoiden toiminnan kehittämisen moottorina ja nousta suureksi osaksi laajempaa, Suomessa noin kymmenen vuotta sitten lanseerattua yhteiskunnallisen yrittämisen toimintamallia (Laiho ym., 2011), näytti siis löytyvän sekä perusteita että hyödynnettävissä olevia kansainvälisiä esimerkkejä, hyviä käytäntöjä ja verkostoja.

Ilona-hanketta edelsi valmisteluhanke, jossa tehtiin esiselvitys (Salmi, 2018) Suomessa 2000-luvulla tehdyistä kokeiluista osatyökykyisten työllistämistä sekä sosiaalisesta yrittäjyydestä. Esiselvityksessä käsiteltiin myös Euroopan komission määrittelyä ja mallia sosiaalisten yritysten ekosysteemistä. Valmisteluhankkeessa tarkasteltiin alustavasti myös kansainvälisiä malleja. Silloisessa Suomen hallituksen hallitusohjelmassa ei ollut yhteiskunnallisista yrityksistä mainintaa, mutta *Osatyökykyisille tie työelämään* (OTE) -kärkihankkeessa (2016–2018) tähdättiin osatyökykyisten työllistymiseen avoimille työmarkkinoille (Mattila-Wirolahti & Tiainen, 2019).

Seuraavalla sivulla oleva Kuvio 1 havainnollistaa toimintamallin lähtökoh-
tia ja muutoksia toimintaympäristössä. Kansainvälisen vertailun lähtökohtana olivat EU:n yhteisötaloutta ja yhteiskunnallisia yrityksiä koskevat aloitteet sekä kotimaassa välityömarkkinoiden tilanne, sosiaalisten yritysten lain lakkauttamisaiheet ja osatyökykyisten työllistämisen hallitusohjelman kirjaukset, erityisesti OTE-kärkihankkeesta. Vuodesta 2019 alkaen hallitusohjelma on sisältänyt kirjaukset yhteiskunnallisten yritysten strategiasta ja toimintasuunnitelmasta, osatyökykyisten työllistämisen Suomen mallista sekä hankinnoilla työllistämisen vauhditusohjelmasta. Nämä ovat vaikuttaneet vertailun loppuunsaattamiseen ja toimintamallin muotoiluun. Ilona-hankkeen kokeiluissa, kehittämistyössä ja kansainvälisessä vertailussa kerättyä tietoa on välitetty aktiivisesti tukemaan hallitusohjelman tavoitteita. Hankkeen päättyessä Suomessa ollaan pidemmällä kuin mitä hanketta aloitettaessa arvioitiin ja hankkeen aikana syntyneistä ajatuksista sekä ehdotuksista on toteutettu jo yhteiskunnallisten yritysten strategia sekä päätetty osaamiskeskuksesta.

Yhteisötalous nähdään EU:ssa edelleen keskeisenä oikeudenmukaisen ja kestävä kasvun tekijänä. Vuodet 2021–2026 kattava yhteisötaloutta koskeva EU:n

toimintasuunnitelma (European Commission, 2021) luo puitteet myös jäsenvaltioiden pyrkimyksille edistää yhteisötalouden organisaatioiden panosta. Tavoitteena on lisätä sosiaalisia investointeja ja tukea yhteisötalouden toimijoita toiminnan käynnistämisessä, laajentamisessa, innovoinnissa ja työpaikkojen luomisessa.

Kuvio 1. Toimintamallin lähtökohdat ja muutoksia toimintaympäristössä

OTE-kärkihankkeen lopussa tehtiin selvitys osatyökykyisten henkilöiden reiteistä työelämään (Oivo & Kerätär, 2018). Selvityksen raportti sisälsi lukuisia konkreettisia ehdotuksia toimenpiteistä, joilla osatyökykyisten työllistymistä voitaisiin edistää. Yksi näistä ehdotuksista oli yhteiskunnallisten yritysten strategian laatiminen (emt., s. 94), joka sisältyi nykyisen Suomen hallituksen hallitusohjelmaan.

Yhteiskunnallisten yritysten strategiatyön tueksi työ- ja elinkeinoministeriö tilasi selvityksen. Selvitystyön tavoite oli laatia tilannekartoitus yhteiskunnallisista yrityksistä Suomessa ja tehdä ehdotuksia yhteiskunnallisten yritysten liiketoimimisedellytysten lisäämiseksi. Selvityksen ehdotuksia oli tarkoitus hyödyntää Suomen hallitusohjelmaan kuuluvan kansallisen yhteiskunnallisten yritysten strategian laatimisessa (Kostilainen, 2020). Ilona-hankkeessa tehtävässä mallinnuksessa hyödynnettiin selvityksen ehdotuksia keskittyen työhön integroivan yhteiskunnallisten yritysten toimintamallin ja ekosysteemin kannalta keskeisiin ehdotuksiin.

Euroopan komissio tilasi kattavan vertailevan tutkimuksen yhteiskunnallisten yritysten tilasta ja niitä tukevista ekosysteemeistä Euroopan eri valtioissa (Euro-

pean Commission, 2020a). Kattava tutkimus käsitti 36 maaraporttia, mukaan lukien Suomen maaraportin (European Commission, 2019a). Kattava vertaileva analyysin eri maiden yhteiskunnallisten yritysten tilanteista ja ekosysteemeistä sisältää toimenpide-ehdotuksia, joiden avulla yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytyksiä voitaisiin edistää. Työelämään integraatio on yksi keskeisimmistä yhteiskunnallisten yritysten tehtävistä kaikissa eurooppalaisissa maissa. Merkitävä osa yhteiskunnallisista yrityksistä toteuttaa yhteiskunnallista päämääräänsä kahta kautta: esimerkiksi edistämällä ympäristötavoitteita tai tuottamalla palveluja ja tukemalla heikossa asemassa olevia sekä samanaikaisesti tarjoamalla työtä ja työelämään johtavia palveluja osatyökykyisille henkilöille.

Ilona-hankkeen kansainvälisessä vertailussa keskityimme yhteiskunnallisten yritysten toimintamalleihin ja ekosysteemeihin, mitkä liittyivät työelämäintegraatioon sekä sen tukemiseen uudelleenkäytön ja hoivan toimialoilla. Ilona-hankkeen kansainvälisten mallien vertailussa tutustuimme edellä mainittuihin maaraportteihin, niistä tehtyyn vertailevaan analyysiin ja toimenpide-ehdotuksiin. Vertailun perustana olivat myös hankesuunnitelmaan sisältynyt kansainvälinen yhteistyö Belgiassa, Tanskassa ja Ruotsissa.

Toimintamallin rakenne ja kansainvälistä taustaa

Seuraavaksi teemme jäsenystä Ilona-hankkeen tavoitteen mukaisesta työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten toimintamallista, mikä rakentuu useista eri tasoista. Kansainvälisiä esimerkkejä analysoimalla on päädytty siihen, että toimintamallissa otetaan kantaa seuraaviin ulottuvuuksiin:

- poliittinen ohjaus
- liiketoimintaosaamisen parantaminen, ohjaus- ja tukipalvelut
- rahoitusmallit
- merkit, sertifikaatit ja rekisteröinti
- yhteiskunnallisten yritysten verkostot
- tutkimus-, koulutus- ja innovaatiotoiminta

Ensimmäisessä vaiheessa tutustuimme eurooppalaisen vertailun maaraportteihin ja yhteenvetoanalyysin. Teimme maista sekä niiden yhteiskunnallisten yritysten tilasta ja ekosysteemeistä alustavan klusterijaon seuraavasti:

1. Pohjoismaiden vahvan hyvinvointivaltion klusteri (Suomi, Ruotsi, Tanska, Norja, Islanti),

2. Baltian innovatiivisen muutoksen klusteri (Viro, Latvia, Liettua),
3. Keski-Euroopan korporatiivisen hyvinvointiyhteiskunnan klusteri (Hollanti, Belgia, Saksa, Luxemburg, Itävalta, Sveitsi), Brittein saarten markkinavetoisen hyvinvointiyhteiskunnan klusteri (Iso-Britannia, Irlanti), Etelä-Euroopan yhteisötalouden klusteri (Ranska, Espanja, Italia, Portugali, Kreikka, Malta, Kypros), Itä-Euroopan siirtymätalouksien klusteri (Tšekki, Slovakia, Unkari, Puola, Slovenia, Kroatia, Bulgaria, Romania, Montenegro, Pohjois-Makedonia, Serbia). Turkin jätimme klustereiden ulkopuolelle.

Rajataksemme tarkastelua keskityimme Pohjoismaiden klusterin tarkempaan analyysiin, kuitenkin huomioiden muiden klusterien Ilona-hankkeen toimintamallin kannalta sovellettavia ja relevantteja käytäntöjä sekä ideoita. Yhteiskuntajärjestelmien erot kasvavat siirryttäessä klusterista seuraavaan, jolloin käytäntöjen soveltaminen myös vaikeutuu. Seuraavaksi teemme yhteenvetoa toimintamallin osista ja klustereista tehtyjen havaintojen esimerkeistä.

Poliittinen ohjaus

Poliittiseen ohjaukseen katsomme kuuluvan yhteiskunnalliseen yritystoimintaan liittyvän lainsäädännön, työmarkkinapolitiikan, kansalliset strategiat ja yhteiskunnan osoittamat erityiset tukimuodot.

Yhteiskunnallisiin yrityksiin liittyvää lainsäädäntöä on Pohjoismaista Suomessa (L 1351/2003) ja Tanskassa (European Commission, 2019b). Kokemukset näissä maissa eivät puolla työhön integroivan yhteiskunnallisen yrittämisen edistämistä erityislainsäädännöllä. Kokemukset muissa Euroopan maissa (esim. Latvia, Slovakia), joissa on tehty lainsäädäntöä, viittaavat samaan suuntaan (European Commission, 2018; European Commission, 2020b). Tästä poikkea Italia, jossa lainsäädäntö on peräisin jo 1990-luvun alusta ja jossa malli keskittyy sosiaaliin osuuskuntiin. Italian verohelpotuspohjainen tukijärjestelmä käytännössä edellyttää lainsäädäntöä. (European Commission, 2020c)

Yhteiskunnallisten yritysten strategia on julkaistu ennen Suomea ainakin Ruotsissa (Regeringskansliet, 2018) ja Skotlannissa (Scottish Government, 2016). Näiden maiden kokemukset osoittavat, että yhteiskunnallisten yritysten strategia on tärkeä poliittisen tahdon ilmaus. Strategia ja siihen liittyvät toimintasuunnitelmat ja ohjelmat sisältävät konkreettisia keinoja lisätä yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytyksiä (Scottish Government, 2021). Strategia yksinään ilman tehokasta toimeenpanoa ja riittäviä resursseja ei näytä tuottavan toivottuja tuloksia. Esimerkki toimivan mallin maasta on Skotlanti, jossa toimii yli 6 000 yhteis-

kunnallista yritystä erittäin kattavan osaamisverkoston tuella. Ruotsissa on juuri siirrytty strategian toimeenpanossa konkreettisiin toimenpiteisiin muun muassa resursoimalla yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskusverkoston toimintaan. Strategian vaikutuksia on kuitenkin vielä liian aikaista arvioida.

Liiketoimintaosaamisen parantaminen sekä ohjaus- ja tukipalvelut
Yhteiskunnallisille yrityksille suunnatut neuvonta- ja tukipalvelut voivat toteutua joko yleisiin palveluihin sisältyvän erityisen osaamisen ja / tai palvelun tai yhteiskunnallisiin yrityksiin keskittyneen palvelun kautta. Ensimmäisen vaihtoehdon etu on palvelujen helpompi järjestäminen, jälkimmäisessä vaihtoehdossa palvelun laadun varmistaminen on helpompaa. Tavoiteltava malli voisi olla näiden kahden hybridimäinen ja verkostopohjainen ratkaisu, jossa eri osaamisalueiden edustajat toimivat tiiviissä yhteistyössä.

Skotlannin Social Enterprise Academy (Social Enterprise Academy, i.a.) on luultavasti pisimmällä yhteiskunnalliseen yritystoimintaan liittyvien koulutusten järjestäjänä ja osaamisen kehittäjänä ja sillä on toimintaa myös 12 muussa maassa. Sen kattavaan koulutustarjontaan on osallistunut reilun 15 vuoden aikana yli 10 000 henkilöä. Lisäksi skotlantilaiset yliopistot tutkivat ja kouluttavat yhteiskunnalliseen yritystoimintaan liittyvissä akateemisissa ohjelmissa.

Ruotsissa Coompanion (Coompanion, i.a.) kokoaa yhteen osuustoiminnalliset ja yhteiskunnalliset yritykset sekä tarjoaa valtakunnallista ohjausta, neuvonta ja koulutusta yhteiskunnallisille yrityksille ja niitä perustaville. Työhön integroinnilla on merkittävä rooli. Toiminnan rahoituksesta puolet tulee valtiolta Tillväxtverketin kautta ja puolet jäseniltä ja erilaisista hankerahoituksista. Coompanion toimii läheisessä yhteistyössä paikallisten uusyrityskeskusten ja mikroluottorahastojen (mikrofond) kanssa. Viimeisen kahden vuoden ajan se on panostanut vahvasti johtamiskoulutukseen ASF Akademi -hankkeen kautta.

Belgialainen hankekumppani on kehittänyt osaamista toimialalta toiselle tapahtuvien työelämäsiirtymien tukeen yhteistyöverkoston ja hanketoiminnan kautta. Ilona-hankkeen osahankkeissa on kehitetty vastaavaa toimintaa yrityslähtöisen valmennuksen ja yritys yhteistyön kautta, mitä esitellään laajasti teoksen toisessa osassa. Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen osahanke on muun muassa tuottanut yritysten kanssa yhteisiä rekrytointitilaisuuksia. Silta-Valmennuksen osahankkeessa on kehitetty ryhmä- ja yksilövalmennuksia työelämätarvetta vastaavaksi yhdessä hoiva-alan yritysten kanssa.

Rahoitusmalleja

Yhteiskunnallisen yrityksen rahoituksessa on käytettävissä pääsääntöisesti samat rahoitusinstrumentit kuin muillakin yrityksillä. Yhteiskunnallisen tehtävän takia on kuitenkin sekä tarpeellista että yhteiskunnan kannalta perusteltua järjestää myös kohdennettuja yhteiskunnallisille yrityksille suunnattuja rahoitusratkaisuja. Ratkaisu voidaan toteuttaa kolmella eri tavalla: 1) toiminnan käynnistämiseen ja kehittämiseen myönnettävä tuki; 2) tulosperusteinen tuki, kuten esimerkiksi avoimelle työmarkkinalle tapahtuvista siirtymistä maksettava palkkio; 3) lainan tai takauksen muodossa annettava tuki.

Tekemämme analyysin perusteella Euroopasta löytyy esimerkkejä ainakin viidestä mallista kannustaa yhteiskunnallisia yrityksiä: 1) verotukselliset kannustimet (esimerkiksi Italia, jossa sosiaalisia osuuskuntia kohdellaan verotuksessa erityisehdoin), 2) yhteiskunnan tarjoamat taloudelliset kannustimet, kuten siirtymäbonukset ja kohdennettu palkkatuki (Belgia), 3) julkisten hankintojen kohdentaminen ja työllistämisehdon soveltaminen hankintasopimusten ehdoissa (Hollanti, Ranska), 4) erilaiset vaikuttavuusinvestoimisen ja -sijoittamisen keinot (Iso-Britannia), ja 5) yhteisötalouden omat keskinäisen tuen rahoitusmallit, kuten mikrorahastot (Italia, Ruotsi).

Euroopan unioni pyrkii tukemaan yhteisötalouden ja yhteiskunnallisten yritysten kehittymistä. Päättäneellä rahoituskaudella rahoituksen instrumenttina toimi EaSI-ohjelma *The Employment and Social Innovation (EASI)* -ohjelma, joka alkaneella kaudella 2021–2027 sulautuu ESR+ -ohjelmaan. Alkaneella Euroopan Unionin rahoituksella uusia tuki-instrumentteja yhteiskunnallisille yrityksille luovat *The Employment and Social Innovation (EASI)* -ohjelma, ja sen *Social investment and skills window* -ohjelmat.

Merkit, sertifikaatit ja rekisteröinti

Yhteiskunnallisen yrityksen merkki tai todistus kertoo, että yritys on perustettu yhteiskunnallista tarkoitusta varten; ne ovat keinoja lisätä toimintamallin tunnettavuutta ja uskottavuutta sekä määrittää ja ohjata yritysten toiminnan laatua. Merkki tai todistus voi olla ulkopuolisen tahon – kuten Suomalaisen Työn Liiton – tai yhteiskunnallisten yritysten oman yhteisön myöntämä. Useimmat merkit ovat kansallisia, mutta olemassa on myös kansainvälinen B Corp -sertifiointi. Merkki tai todistus voi kohdistua myös pelkästään työhön integroivan yhteiskunnallisen yrityksen malliin.

Valtiovallan taholta on myös mahdollisuus myöntää yhteiskunnallisten yritysten (tai rajatumminkin työhön integroivien toimijoiden) rekisteröinti. Rekisteröinti

on hyödyllinen vain, jos yhteiskunta myöntää kriteerit täyttävälle yhteiskunnallisille yrityksille erityisiä kannustimia.

Yhteiskunnallisen yrityksen merkki on käytössä jo useissa maissa ja merkien käyttö laajenee uusiin maihin. Esimerkkejä ovat Iso-Britanniassa käytettävä *Social enterprise mark* yhteiskunnallisille yrityksille ja Itävallan *Gütesiegel für soziale unternehmen* työhön integroiville yhteiskunnallisille yrityksille. Ruotsissa työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten kattojärjestö Skoopi on kehittänyt oman sertifiointimallin. Malli on Ruotsin standardointiviranomaisen *Svenska Institutet for Standarder (SIS)* tukema ja perustuu kolme kuukautta kestävään sertifiointiprosessiin.

Yhteiskunnallisten yritysten verkostot

Yhteiskunnallisten yritysten omat verkostot ovat tärkeässä asemassa erityisesti toiminnan laajentamisessa. Sekä yhteiskunnallisten yritysten että työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten verkostojen toiminnassa ja sen resursoinnissa toistuva haaste on ihanteellisen ratkaisun löytäminen verkostojäsenyyden houkuttelevuuden ja matalan kynnyksen sekä toiminnan vaikuttavuuden ja siihen tarvittavan resurssin ja rahoituksen välillä.

Skotlannissa on yhteiskunnallisten yritysten verkosto *Social Enterprise Network Scotland SENScot*. Jäsenyys on pienille yrityksille maksutonta. Ruotsissa ja Itävallassa on työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten omat verkostot. Virossa, Latviassa ja Tanskassa on aktiiviset yhteiskunnallisten yritysten verkostot, joissa työhön integroivilla yrityksillä on vahva asema.

Tutkimus-, koulutus- ja innovaatiotoiminta

Yksi keskeisimmistä yhteiskunnallisten yritysten haasteista on niiden liiketoiminnallisen osaamisen parantaminen, johtaminen, talous, myynti ja markkinointi, rahoitus, työkyvyn parantaminen sekä siirtymät. Lisäksi usein puuttuvat osaaminen sekä panostukset tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan.

Tanskassa Roskilden yliopisto on järjestänyt yli 10 vuoden ajan käytännönläheistä yhteiskunnallisten yritysten johtamisen ja kehittämisen maisteriohjelmää.

Valtaosassa maita yhteiskunnallisten yritysten TKI-toiminta tapahtuu korkeakoulujen yhteistyöverkostoissa ja eri projekteissa, missä kehitetään ja tuotetaan innovatiivisia palveluja sekä kehitetään valmennusosaamista.

Toimintamalli osana yhteiskunnallista ja työllisyyspoliittista muutosta

Työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten toimintamalli on osa laajempaa, yhteiskunnallisten yritysten kokonaisuuden kattavaa toimintamallia. Osatyökykyisten työllistymisedellytysten lisäämiseksi oleellista on yhteensovittaa ja rakentaa toisiaan täydentävät roolit työnimi Välittäjä Oy:n, erilaisten välityömarkkinoilla jo toimivien organisaatioiden ja työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten kesken.

Toimintamallin uusimpana elementtinä on Suomeen perustettava työnimi Välittäjä Oy, jonka tärkeimpänä tehtävänä on löytää ratkaisuja osatyökykyisten työllisyyden lisäämiseksi (Valtioneuvosto, 2021). Oleellista on, miten työnimi Välittäjä Oy onnistuu löytämään paikkansa tavoitteiden mukaisena osatyökykyisten työllistämisen edelläkävijänä ja samalla huomioimaan sekä vahvistamaan jo olemassa olevaa toimijaverkostoa osatyökykyisten työllisyyden edistämiseksi.

Ehdotamme seuraavia toimenpiteitä Suomeen rakennettavan yhteiskunnallisen yrittämisen toimintamallin sisällöksi erityisesti työhön integroivan toiminnan osalta:

1. Poliittinen ohjaus: yhteiskunnallisten yritysten strategian täsmentäminen työhön integroivan toiminnan osalta sekä jalkauttamista tukevan pitkäaikaisen ja tavoitteellisen toimintasuunnitelman toimeenpanon käynnistäminen työ- ja elinkeinoministeriön ohjaamassa verkostossa. Käytännössä tämän toteuttamisesta vastaa Suomen hallituksen jo tekemän päätöksen mukaisesti perustettava yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus, jonka verkostossa tulee olla osaamista yhteiskunnallisesta yritystoiminnasta, yhteisötaloudesta, välityömarkkinatoiminnasta, rahoitusmalleista sekä tutkimus-, koulutus- ja innovaatioista ja jonka olisi tärkeä neuvotella myös yrittäjäjärjestöjen kanssa. Sosiaali- ja terveyspalvelut sekä uudelleenkäyttö on tunnustettu vahvasti kasvaviksi toimialueiksi, joilla on myös potentiaalia osatyökykyisten työllistämässä. Eri toimenpiteiden ja kannustimien yhteensovitettu kohdentaminen näille toimialoille ja työllistämistä edistävälle toiminnalle luo kasvumahdollisuuksia työhön integroiville yhteiskunnallisille yrityksille.
2. Liiketoimintaosaamisen parantaminen, ohjaus- ja tukirakenteet: verkostomaisen yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskuksen käynnistäminen tarjoamaan ohjausta, neuvontaa ja koulutusta yhteiskunnallisten yritysten elinkaaren eri vaiheisiin. Yhteiskunnallisten yritysten hautomojen roolin

vahvistaminen tukemaan uusien missiolähtöisten yhteiskunnallisten yritysten syntymistä ja kehittymistä. Tehtäväalueina voisivat olla ainakin liiketoimintaosaamisen kehittäminen, rahoitusmahdollisuuksien hahmottaminen ja löytäminen, sosiaalisten innovaatioiden tunnistaminen ja skaalaaminen, tutkimuksen ja tiedonkeruun koordinointi ja edistäminen, viestintä sekä työ- ja toimintakyvyn arvioinnin, valmennuksen ja ohjaustyön kehittämistä tukeva toiminta.

3. Rahoitukselliset ratkaisut: osaamiskeskuksessa tulee olla saatavilla neuvontapalveluja sopivien rahoitusinstrumenttien löytämiseksi ja hakuprosessien tueksi. Tehtävänä olisi myös uusien rahoitusmahdollisuuksien hahmottaminen ja löytäminen, kuten Euroopan unionin yhteiskunnallisille yrityksille suunnatut *InvestEU social investment and skills window* -rahoitusinstrumentit, vaikuttamisinvestoimisen ja -sijoittaminen sekä yhteiskunnallisten yritysten keskinäisen tuen rahoitusinstrumenttien kehittäminen, kuten mikroluottorahastot.

Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskuksen tulee yhteistyössä Hankinta-Suomen sekä Kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen verkostomaisen osaamiskeskus Keinon kanssa tukea hankinnoilla työllistämisen toimintamallin soveltamista ja käytön laajentamista.

Yhteiskunnallisten yritysten yhdenvertaiset mahdollisuudet saada Business Finlandin ja muiden julkisten yritysrahoitusta tarjoavien/myöntävien laitosten rahoituspalveluja tulee varmistaa. Mahdollisuudet kehittää erityisiä vaihtoehtoja yhteiskunnallisille yrityksille tulee selvittää.

Työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten asema tulee huomioida palkkatukiudistuksessa. Tämä voi tarkoittaa muun muassa kokonaisvaltaista ja ennakoivaa palkkatukirahoitusta kriteerit täyttävälle toimijoille ja taloudellisia kannustimia avoimille työmarkkinoille tapahtuville siirtymille työpankkikokeilussa käytetyn työllistymisbonuksen kaltaisesti.

4. Nykyisen merkin tunnettuutta ja käyttöä tulee vahvistaa yhteistyöllä osaamiskeskuksen, Suomalaisen Työn Liiton, yhteiskunnallisten yritysten verkostojen ja ministeriön välillä.

Yhteiskunnallisen yrittämisen, inklusiivisen työllistämisen ja työllistymistä tukevien, kestävien julkisten hankintojen merkkien / standardien / sertifikaattien välistä yhteisvaikutusta ja yhteisiä kehittämismahdollisuuksia pitää selvittää. Samalla kannattaa arvioida työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten oman merkin tai sertifikaatin tarvetta ja soveltuvuutta.

5. Työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten verkoston luominen ja sen toimintaedellytysten vahvistumisen tukeminen. Toiminnan lähtökohtana tulee olla järjestelmällinen osatyökykyisten henkilöiden työllistymistä edistävien tuen tarpeiden tunnistaminen ja osallisuus. Verkosto mahdollistaa vertaiskontaktit ja -oppimisen sekä esimerkiksi kehittämis-, markkinointi- ja hankeyhteistyön. Tämä edellyttää riittävää resursointia toiminnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen yhteistyössä osaamiskeskuksen kanssa. Jäsenmaksut voisi porrastaa Iso-Britannian mallin mukaisesti: tiettyyn liikevaihtoon saakka ilmainen ja myöhemmin porrastettu niin, ettei kustannus nouse jäsenyyden esteeksi.
6. Tutkimus-, koulutus- ja innovaatiotoiminta toimii vuorovaikutuksessa tutkijoiden ja tutkimustiedon käyttäjien sekä hyödyntäjien kesken. Tutkimus tuottaa monipuolista tietoa, myös tilastotietoa, yhteiskunnallisista yrityksistä ja ymmärrystä liiketoimintamallien vaikuttavuudesta. Ehdotetaan perustettavaksi yhteisötalouden ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden professuuri.

Soveltavalla tutkimuksella tuotetaan ratkaisumalleja ja sosiaalisia innovaatioita yhteistyössä alan toimijoiden kanssa ja kehitetään opiskelijoiden valmiuksia ideoida, kokeilla ja käynnistää missiolähtöistä yhteiskunnallista yritystoimintaa hautomoissa. Korkeakoulut ja muut koulutuksen järjestäjät lisäävät opetusta yhteiskunnallisista yrityksistä. Ammattikorkeakoulut ja yliopistot huomioivat yhteiskunnalliset yritykset tutkimuksessa, henkilökuntarekrytoinneissa ja koulutusvastuidensa puitteissa koulutussisällöissä. Tavoitteena on, että Yhteiskunnallisten yritysten tutkimusverkosto FinSER-Nin asema vahvistuu osana osaamiskeskusta korkeakoulujen TKI-kumppanuusverkostojen ja yhteiskunnallisten yritysten soveltavan tutkimuksen hyödyntäjien kokoajana.

Taulukko 1 Työhön integroivan yhteiskunnallisen yrityksen toimintamalliehdotus

1. Poliittinen ohjaus		
Ehdotus	Toteutustapa	Mallit
Täsmennetään yhteiskunnallisten yritysten strategiaa ja toimintasuunnitelmaa työhön integroiville yhteiskunnallisille yrityksille.	Varmistetaan strategian ja toimintasuunnitelman toteutuminen antamalla ministeriön vahva ohjaus ja resursointi niiden verkostomaiselle jalkauttamiselle, jossa keskeisenä toimijana on yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus. Erillistä lainsäädäntöä ei tarvita. Luodaan edellytykset hyödyntää verkoston osaamista, joka kattaa yhteiskunnallisen yritystoiminnan, yhteisötalouden, välityömarkkinat, rahoitusmallit sekä tutkimus-, koulutus- ja innovaatiotoiminnot. Kohdennetaan yhteensovitetusti toimenpiteet ja kannustimet uudelleenkäytön ja kierrätyksen sekä sosiaali- ja terveystalouden toimialoille, joissa on tunnistettu merkittävää potentiaalia osatyökykyisten työllistämässä.	Ruotsi, Skotlanti, Belgia
2. Liiketoimintaosaamisen parantaminen, ohjaus- ja tukipalvelut		
Ehdotus	Toteutustapa	Mallit
Rakennetaan osaamiskeskukseen ohjaus-, neuvonta-, hautom- ja koulutuspalvelut työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten elinkaaren eri vaiheisiin.	Osaamiskeskukseen yhdistetään seuraavat keskeiset tehtäväalueet: liiketoimintaosaamisen kehittäminen, rahoitusmahdollisuuksien hahmottaminen ja löytäminen, sosiaalisten innovaatioiden tunnistaminen ja skaalaaminen, tutkimuksen ja tiedonkeruun koordinointi ja edistäminen, viestintä sekä työ- ja toimintakyvyn arvioinnin, valmennuksen ja ohjaustyön kehittämistä tukeva toiminta.	Ruotsi, Skotlanti
3. Rahoitusmallit		
Ehdotus	Toteutustapa	Mallit
Kootaan yhteiskunnallisille yrityksille sopivien rahoitusmahdollisuuksien ja -instrumenttien vahva osaaminen osaamiskeskukseen. Luodaan neuvonta- ja tukipalvelut, jotka yhdistävät edellä mainitut ja työllistämisen tuen rahoitusmallit.	Kootaan osaamiskeskukseen osaamista ja tietoa saatavilla olevien yhteiskunnallisille yrityksille sopivista rahoitusinstrumenteista (EU:n ”InvestEU social investment and skills window”, vaikuttamisinvestoiminen, mikroluottorahastot). Varmistetaan, että osaamiskeskus pystyy tarjoamaan ohjausta kullekin yritykselle sopivien rahoitusvaihtoehtojen löytämiseksi ja hakuprosessien tueksi. Varmistetaan yhteiskunnallisten yritysten yhdenvertaiset mahdollisuudet saada Business Finlandin ja muiden julkisten yritysrahoituslaitosten tarjoamia rahoituspalveluja. Selvitetään mahdollisuudet kehittää erityisiä vaihtoehtoja yhteiskunnallisille yrityksille. Tuetaan osaamiskeskukseen, Hankinta-Suomen ja Hankinta-Keinon yhteistyönä hankinnoilla työllistämisen toimintamallin soveltamista ja käytön laajentamista. Varmistetaan, että työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten asema huomioidaan palkkatukiudistuksessa (esim. kokonaisvaltaista ja ennakoivaa palkkatukirahoitusta kriteerit täyttävälle toimijoille ja / tai taloudellisia kannustimia avoimille työmarkkinoille tapahtuville siirtymille työpankkikoelussa käytetyn työllistymisbonuksen kaltaisesti.)	EU, Iso-Britannia, Ruotsi

4. Merkit, sertifikaatit ja rekisteröinti		
Ehdotus	Toteutustapa	Mallit
Vahvistetaan Yhteiskunnallinen Yritys -merkin tunnettuutta. Selvitetään työhön integroiville yhteiskunnallisille yrityksille soveltuvan oman merkin tai sertifikaatin mahdollisuuksia.	Vahvistetaan nykyisen merkin tunnettuutta ja käyttöä yhteistyöllä osaamiskeskuksen, Suomalaisen Työn Liiton, yhteiskunnallisten yritysten verkostojen ja ministeriön välillä. Selvitetään yhteiskunnallisen yrittämisen, inklusiivisen työllistämisen ja työllistymistä tukevien, kestävien julkisten hankintojen merkkien / standardien / sertifikaattien välistä yhteisvaikutusta ja yhteisiä kehittämismahdollisuuksia. Selvitetään samalla työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten oman merkin tai sertifikaatin tarvetta ja soveltuvuutta.	Ruotsi, Iso-Britannia Itävalta
5. Työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten verkostot		
Ehdotus	Toteutustapa	Mallit
Rakennetaan työhön integroivien yhteiskunnallisten yritysten verkosto osaamiskeskuksen yhteyteen.	Varataan osaamiskeskukselle jo käynnistämävaiheessa riittävät resurssit verkoston toiminnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Toteutetaan verkoston toiminta niin, että se mahdollistaa vertaiskontaktit ja -oppimisen sekä esimerkiksi kehittämis-, markkinointi- ja hanke-yhteistyön. Mahdollistetaan verkostoon kuuluminen kaikille porrastamalla jäsenmaksut ja pitämällä jäsenyyden tiettyyn liikevaihtoon saakka ilmaisena.	Iso-Britannia Skotlanti, Ruotsi
6. Tutkimus-, koulutus- ja innovaatiotoiminta		
Ehdotus	Toteutustapa	Mallit
Vahvistetaan ja resursoidaan Yhteiskunnallisten yritysten tutkimusverkosto FinSERNiä. Lisätään yhteiskunnallisen yrittämisen opetusta ja tutkimusta korkeakouluissa. Perustetaan yhteisötalouden ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden professuuri.	Vahvistetaan Yhteiskunnallisten yritysten tutkimusverkosto FinSERNiä osana osaamiskeskusta korkeakoulujen TKI-kumppanuusverkostojen ja yhteiskunnallisten yritysten soveltavan tutkimuksen hyödyntäjien kokoajana. Varmistetaan, että ammattikorkeakoulut ja yliopistot huomioivat yhteiskunnalliset yritykset tutkimuksessa, henkilökuntarekrytoinneissa ja koulutuksessa. Tuotetaan tutkimuksella monipuolista tietoa, myös tilastotietoa, yhteiskunnallisista yrityksistä ja ymmärrystä liiketoimintamallien vaikuttavuudesta. Tuotetaan soveltavalla tutkimuksella ratkaisumalleja ja sosiaalisia innovaatioita yhteistyössä alan toimijoiden kanssa ja kehitetään opiskelijoiden valmiuksia ideoida, kokeilla ja käynnistää missiolähtöistä yhteiskunnallista yritystoimintaa hautomoissa.	Tanska, Saksa, Viro

Edellä olevaan Taulukkoon 1 on koottu ehdotukset Suomeen soveltuvalle työhön integroivan yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallille. Ehdotukset tukeutu- vat hyväksytyyn Suomen yhteiskunnallisten yritysten strategiaan. Toimeenpa- nossa keskeinen toimija on yhteiskunnallisten yritysten verkostomaisesti toimiva osaamiskeskus.

Euroopan sosiaalirahastolla on jatkossakin merkittävä rooli ja muilla eurooppa- laisilla rahoitusinstrumenteilla tulisi olla kasvava rooli yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytysten parantamiselle Suomessa. Tähän luo puitteita ja mahdolli- suuksia EU:n yhteisötaloutta koskeva toimintasuunnitelma, joka ulottuu vuoteen 2026 (European Commission, 2021).

LÄHTEET

- Coompanion (i.a.). Saatavilla 3.8.2021 <https://coompanion.se/>
- European Commission. (2018). *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Updated country report: Latvia*. Author: Lasma Licite. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/s/sl1P>
- European Commission. (2019a). *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Updated country report: Finland*. Author: Harri Kostilainen. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/s/sl1O>
- European Commission. (2019b). *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Updated country report: Denmark*. Authors: Lars Hulgård and Lisa Chodorkoff. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at <https://op.europa.eu/s/sl1L>
- European Commission. (2020a). *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report*. Authors: Carlo Borzaga, Giulia Galera, Barbara Franchini, Stefania Chiomento, Rocío Nogales and Chiara Carini. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/s/sjHA>
- European Commission. (2020b). *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Updated country report: Slovakia*. Author: Zuzana Poláčková. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/s/sl1J>
- European Commission. (2020c). *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Updated country report: Italy*. Author: Carlo Borzaga. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/s/sjHH>
- European Commission. (1.3.2021). *A European Action Plan for Social Economy – an agenda to enhance social innovation* (Ares(2021)1543010) . [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=PI_COM:Ares\(2021\)1543010](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=PI_COM:Ares(2021)1543010)
- HE 93/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi julkisista rekrytointi- ja osaamispalveluista, alueiden kehittämisen ja kasvupalveluiden rahoittamisesta ja yksityisistä rekrytointipalveluista sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta [Luonnos 5.5.2017].
- Scottish Government. (2021). *Inclusive growth through social enterprise: Scotland's Social Enterprise Action Plan 2021-2024*. <https://www.gov.scot/publications/social-enterprise-action-plan/>
- Kostilainen, H. (2020). *Yhteiskunnalliset yritykset Suomessa*. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:10). Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-497-6>

- Grönberg, V. & Kostilainen, H. (2012). *Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus: Yhteinen yritys -hanke : loppuraportti*. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2012). Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://tem.fi/documents/1410877/3342347/Sosiaalisten+yritysten+tila+ja+tulevaisuus+12032012.pdf>
- Kostilainen, H., & Lindberg, J. (2021). *Inklusiivisen työllistymisen menestystekijöitä. Teoksessa J. Helminen (toim.), Strategia siivittämässä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa – Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 6* (s. 163–174). (Diak Työelämä 21). Diakonia-ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-376-6>
- L 1351/2003 Laki sosiaalisista yrityksistä 30.12.2003/1351 <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20031351>
- Laiho, U.-M., Grönberg, V., Hämäläinen, P., Stenman, J., & Tykkyläinen, S. (2011). *Yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallin kehittäminen*. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja Konserni 4/2011). Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Yhteiskunnallisen+yrityksen+toimintamallin+kehitt%C3%A4minen+17022011.pdf>
- Mattila-Wiro, P., & Tiainen, R. (2019). *Kaikki mukaan työelämään: Osatyökykyisille tie työelämään (OTE) kärkihankkeen tuloksia ja suosituksia*. (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:25). Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4056-7>
- Oivo, T., & Kerätär, R. (2018). *Osatyökykyisten reitit työllisyyteen – etuudet, palvelut, tukitoimet*. (Raportteja ja muistioita 43/2018). Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3997-4>
- Regeringskansliet. (2018) *Regeringens strategi för sociala företag – ett hållbart samhälle genom socialt företagande och social innovation* (N2018/00710/FF). <https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2018/02/regeringens-strategi-for-sociala-foretag--ett-hallbart-samhalle-genom-socialt-foretagande-och-social-innovation/>
- Salmi, E. (2018). *Ilona - sosiaalinen yrittäjyys väylänä mielekkääseen työhön*. Silta-Valmennusyhdistys ry. Saatavilla 3.8.2021 <https://www.siltavalmennus.fi/ilona-sosiaalinen-yrittajyys-vaylana-mielekkaaseen-tyohon/>
- Scottish Government. (2016). *Scotland's Social Enterprise Strategy 2016-2026*. Saatavilla 12.6.2021 <https://www.gov.scot/publications/scotlands-social-enterprise-strategy-2016-2026/>
- Social Enterprise Academy. (i.a.) *Home*. Saatavilla 3.8.2021 <https://www.socialenterprise.academy/scot/>
- Valtioneuvosto. (29.4.2021). *Hallitus päätti vaalikauden lopun linjauksista ja vuosien 2022–2025 julkisen talouden suunnitelmasta*. [Tiedote]. Liite 1. Hallituksen linjaukset puoliväli- ja kehysriihessä 29.4.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-paatti-vaalikauden-lopun-linjauksista-ja-vuosien-2022-2025-julkisen-talouden-suunnitelmasta>
- Yhteiskunnallisten yritysten työryhmä. (2021). *Yhteiskunnallisten yritysten strategia*. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:41). Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-884-4>